

УДК 336.14:338.432

Власюк Ю.О., к.е.н., доцент,
Педченко Г.П., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** Розглянуто сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняного молочного скотарства. Розглянуто специфіку галузі та обґрунтовано необхідність її державної підтримки. Проаналізовано зарубіжний досвід державної підтримки розвитку сільського господарства та забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Досліджено основні форми та методи державної підтримки молочного скотарства в Україні. Розглянуто напрями спеціалізованої підтримки за окремими програмами та державної підтримки галузі молочного скотарства України.*

***Ключові слова:** молочне скотарство, державна підтримка, державне регулювання.*

Постановка проблеми. Молочне скотарство – одна із стратегічних галузей тваринництва України, що визначає продовольчу безпеку держави, якість харчування населення та має високий експортний потенціал. Не зважаючи на значення галузі, у вітчизняному молочному скотарстві вже понад двадцять років зберігаються негативні тенденції. Останніми роками постерігається низка негативних змін: погіршення цінової ситуації на аграрному ринку (нестабільність цін, перевищення рівня собівартості молока над рівнем цін його реалізації); скорочення експорту молочної продукції; зменшення потоку кредитних ресурсів в агропромисловому комплексі тощо.

За минулий рік у господарствах усіх категорій було вироблено 10,7 млн. т молока, що на 4% менше, ніж за попередній період. Поголів'я корів молочного стада також скоротилось практично на 4%. Ситуація, що склалась в Україні, контрастує із динамікою розвитку молочної галузі багатьох інших країн, які формують загальносвітовий позитивний тренд виробництва молока.

Вихід з кризового стану та подальший розвиток галузі молочного скотарства, що є однією з найбільш важливих в аграрній сфері України, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках та продовольчу безпеку держави. Виконання цього завдання пов'язане із визначенням стратегічних напрямів державної підтримки та забезпечення ефективного функціонування

ринкових механізмів, інтеграції аграрного сектору економіки країни в світову економічну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретико-методологічних і практичних питань економіки скотарства, кон'юнктури аграрного ринку, продовольчого забезпечення, ціноутворення, державної підтримки галузі здійснювали провідні вітчизняні вчені: М.В. Зубець П.І. Гайдуцький, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, Ю.Ф. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Могильний, В.М. Микитюк, Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, Ю.Г. Тормоса, Л.О. Шкварчук, О.Г. Шпикуляк, О.М. Шпичак та інші. Незважаючи на широкий спектр питань, охоплених дослідженнями, форми та методи державної підтримки підприємств галузі молочного скотарства та заходи державного регулювання молоко-продуктового підкомплексу потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є дослідження напрямів державної підтримки галузі молочного скотарства України.

Виклад основного матеріалу. В усіх розвинених країнах світу проблема забезпечення населення високоякісним молоком вирішується за рахунок інтенсивного розвитку спеціалізованого скотарства. Специфікою ж вітчизняного молочного скотарства є зосередження основних обсягів виробництва молока (понад 76%) в особистих господарствах населення, переважна більшість яких утримують по 1-2 корови, що не дає можли-

вості технологічно забезпечити високу якість молока.

Проблема забезпечення належної якості є актуальною і для сільськогосподарських підприємств. Так, в минулому році лише 10 виробників молочної продукції отримали єврономери та мають змогу експортувати свою продукцію до країн Європи.

Досвід розвитку сільського господарства європейських країн, США, Канади і забезпечення конкурентоспроможності їх аграрних підприємств на світовому ринку вказує на провідну роль держави та державної підтримки в цьому процесі.

Державне регулювання сільського господарства за кордоном – це складний механізм, який включає інструменти впливу на прибуток фермерів, структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний і продовольчий ринок, соціальну структуру села, міжгалузеві і міжгосподарські відносини з метою створення стабільних економічних, правових і соціальних умов для розвитку сільського господарства, задоволення потреб населення в якісних продуктах харчування за соціально прийнятними цінами. При цьому регулювання здійснюється відповідними державними органами, що діють через визначену систему інститутів, створених як сільськогосподарськими товаровиробниками, так і підприємствами оптової торгівлі, переробки, реалізації. [8]

У США рівень державної підтримки аграрного сектору становить близько 40 % від вартості виробленої сільськогосподарської продукції. Державна підтримка спрямовується на розвиток товарного виробництва, підвищення рівня доходів фермерів, стимулювання інвестиційної активності в аграрній сфері. Вона включає підтримку цін, надання пільгових кредитів на укрупнення підприємств та пільгове кредитування виробництва окремих видів продукції, надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних надбавок тощо.

Сільськогосподарське виробництво Канади отримує державну підтримку шляхом фінансування окремих галузей сільського господарства і фермерських господарств через: надбавки до ринкових цін для забезпечення дохідності виробленої продукції; надбавки до обсягів виробничих витрат у формі

кредитної підтримки; виплати відсотків за кредитами; гарантії за кредитами; податкові пільги щодо підтримки дохідності сільськогосподарського виробництва; підтримка у галузі страхування. [1]. Крім того, в країні діють програми підтримки окремих територій.

В Японії рівень державної підтримки аграрного сектору становить 72 % від вартості виробленої сільськогосподарської продукції [7]. До основних заходів державної підтримки сільського господарства Японії належать встановлення гарантованих закупівельних цін і державних закупівель сільськогосподарської продукції, підтримка сільськогосподарської науки та сільськогосподарського машинобудування. [1].

У країнах ЄС державна підтримка сільського господарства реалізується шляхом надання суб'єктам господарювання дешевих кредитів, підтримання твердих цін, виконання безпосередніх виплат тощо. Майже третина річного бюджету Європейського Союзу іде на субсидії агросектору. В Європі під державне регулювання підпадає 90 % цін на сільськогосподарську продукцію у вигляді субсидій для підтримки аграріїв через високі ціни на засоби виробництва. [5]

Для порівняння, в Україні рівень державної підтримки аграрного сектору становить близько 8 % від вартості виробленої сільськогосподарської продукції. Регуляторна діяльність держави не має системного і послідовного характеру, характеризується недосконалістю та недостатністю фінансування галузі, переважають здебільшого тактичні, а не стратегічні цілі. [7]

Основним нормативно-правовим актом, що визначає державну підтримку молочного скотарства в Україні, є закон України: «Про державну підтримку сільського господарства України», зокрема Розділ V «Державна підтримка виробників продукції тваринництва». Останніми роками діяла низка нормативно-правових актів, зокрема закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.», «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.», «Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» та ін.

Відповідно до зазначених нормативних актів, державна підтримка молочного скотарства в Україні здійснюється за такими напрямками, як цінове регулювання, субсидії та дотації на виробництво та придбання ресурсів, фінансово-кредитна підтримка, податкове стимулювання, спеціалізована підтримка за окремими напрямками та програмами.

Наука і світовий досвід підтверджують ефективність системи вільного ціноутворення з обов'язковими елементами її державного регулювання. Такий принцип має використовуватися в першу чергу для забезпечення паритету цін на продукцію сільського господарства та засоби, що надходять у цю галузь від промисловості [2]. Зазначене поєднання можливе через механізм еквівалентних цін, що є проявом цінової політики, а елементами, які забезпечують ефективне ціноутворення, є субсидії, дотації, компенсації витрат, мінімальні ціни, ціни підтримки, еквівалентні ціни [9].

Після ухвалення Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» було запроваджено цінове регулювання ринку найважливіших видів сільгосппродукції через уведення мінімальних закупівельних цін (у т.ч. на тваринницьку продукцію).

Виділення дотацій здійснюється з метою запобігання збитковості товаровиробників. Зокрема, відповідно до закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3] об'єктами бюджетних дотацій у молочному скотарстві є велика рогата худоба та молоко незбиране екстра, вищого, першого та другого гатунків (не піддане будь-якій обробці, переробці чи пакуванню для потреб подальшого продажу).

Крім того, молочна велика рогата худоба є об'єктом надання спеціальних бюджетних дотацій. Особливістю є те, що дотації передбачені лише по тваринах, що пройшли ідентифікацію та реєстрацію відповідно до закону, за умови повного впровадження системи наступного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів. Підтримка виробників продукції тваринництва здійснюється також шляхом здешевлення вартості засобів ідентифікації та реєстрації сільськогосподарських тварин.

Фінансово-кредитна підтримка передбачає надання підприємствам галузі коштів з державного бюджету у вигляді субсидій для оплати частини плати за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Державна підтримка молочного скотарства через механізм здешевлення кредитів здійснюється на конкурсних засадах у розмірі не менш як 90 відсотків банківських відсотків, за якими отримані кредити в національній та іноземній валюті на будівництво тваринницьких комплексів.

Крім того, передбачено виділення субсидій для оплати частини страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договором страхування. Цей захід має подвійний ефект: з одного боку – дозволяє товаровиробникам знизити витрати на страхування продукції, з іншого – сприяє розвитку страхового ринку.

Податкове стимулювання товаровиробників галузі здійснюється у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку, а також спеціального механізму сплати податку на додану вартість [3]. Платники ФСП не сплачують: податок на прибуток підприємств; земельний податок (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва); збір за спеціальне використання води. Спеціальний механізм сплати ПДВ передбачає компенсацію товаровиробникам коштів за продане ними переробним підприємствам молоко.

У галузі молочного скотарства передбачено спеціалізовану підтримку за окремими напрямками та програмами. Зокрема, з червня 2012 р. у рамках бюджетної програми «Державна підтримка галузі тваринництва» запроваджено дотації селянам за збереження та утримання молодняка великої рогатої худоби. Загалом за цим напрямком було заплановано спрямувати близько 1 млрд. грн. Також здійснюється часткова компенсація витрат на придбання установок індивідуального доїння.

Серед напрямів спеціалізованої підтримки передбачені певні пільги при закупівлі імпортного спеціалізованого обладнання. Так, при ввезенні в Україну сільськогосподарськими товаровиробниками для власних потреб техніки та обладнання для сільсько-

господарського виробництва, аналоги яких не виробляються в Україні, з цих товарів не справляється ввізне мито.

Державну підтримку шляхом часткового відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств із виробництва комбікормів було запроваджено у 2010 року. Бюджетні кошти виділяються для відшкодування суб'єктам господарювання до 50% вартості завершених у поточному та двох попередніх роках етапів будівництва та реконструкції, зокрема тваринницьких ферм і комплексів, у яких, згідно з проектом, повинно утримуватися не менш як 500 голів великої рогатої худоби. За період дії цієї державної підтримки у галузь молочного скотарства було спрямовано 233,5 мільйона гривень на часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції 21 об'єкту загальною потужністю 19 тисяч корів.

На думку академіка П.Т. Саблука, найважливішою причиною кризи на селі є низька ефективність сучасної аграрної політики, передусім земельної й бюджетної. Причому проблема полягає не в дефіциті коштів державного бюджету, а в недосконалому механізмі їх розподілу. Адже, змінивши принципи бюджетного забезпечення та вдосконаливши системи розподілу коштів і контролю за їхнім використанням, навіть за умови незмінності обсягів бюджетного фінансування, можна значно поліпшити ситуацію на селі. Крім того, державне субсидування є лише засобом підтримки аграрного розвитку, а не його основним джерелом. Головну увагу треба зосереджувати на залученні у сільське господарство інвестицій, насамперед внутрішніх, і на поліпшенні загального інвестиційного клімату в країні [6].

В рамках Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку "Україна–2020" у минулому році було виконано низку заходів, спрямованих на стабілізацію ситуації в галузі. Зокрема, з ме-

тою сприяння просуванню вітчизняних виробників молока та молочної продукції на зовнішні ринки збуту та залучення інвестицій, передбачено створення та функціонування платформи, яка складатиметься з контактного центру з питань надання інформації, зокрема, щодо торговельних вимог ЄС та питань взаємодії з інвесторами. Здійснюється відпрацювання моделі проведення консультацій в режимі реального часу щодо створення умов для покращення експортних можливостей національної продукції.

Мінагрополітики України та Федеральне міністерство продовольства і сільського господарства Німеччини 10 листопада 2015 року підписали Протокол про наміри щодо Двостороннього проекту співробітництва «Надання консультацій Україні з аграрної торгівлі в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною». В рамках проекту передбачається оперативне надання інформації українським експортерам стосовно вимог ПВЗВТ. Разом з тим, планується збір та обробка даних, аналіз інформації та надання рекомендацій українським виробникам щодо виходу на європейські ринки. [4].

Висновки. З метою стабілізації ситуації в галузі та забезпечення її подальшого розвитку політика держави має бути спрямована на: налагодження випуску конкурентоспроможної техніки; забезпечення доступності середньострокових та довгострокових кредитних ресурсів; підвищення рівня інтеграційних зв'язків у молокопродуктовому підкомплексі; перебудову державної системи стандартизації; забезпечення цінового паритету; забезпечення покращення загального інвестиційного клімату в країні. Однак, державна підтримка – це не панацея, а лише вагомий інструмент, що сприяє сталому розвитку галузі. Основним завданням має бути забезпечення раціонального співвідношення між рівнем державної підтримки та ринковими факторами конкурентоспроможності.

Список літератури:

1. Басюркіна Н.І. Аналіз моделей продовольчої безпеки країни /Н.І.Басюркіна//Інноваційна економіка. – 2012. – № 2 (28). – С. 281-284.
2. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках: наук. допов. / [за ред. В. М. Трегобчука, Б. Й. Пасхавера]. – К. : Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 260 с.
3. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/page2>.

4. Інформація Міністерства аграрної політики та продовольства України про стан виконання плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=18280>.
5. Кобута І. В. Політика державної підтримки сільського господарства країн-членів СОТ / І. В. Кобута // Економіка АПК. – 2009. – № 12. С. 132-136.
6. Саблук П.Т. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П.Саблук // Економіка України. – 2008. – № 12. – С.4-19.
7. Смоленюк Р.П. Державна фінансова підтримка сільського господарства при його реструктуризації / Р.П. Смоленюк // Інноваційна економіка. – 2013. – №1 (39). – С. 217-223.
8. Ульянченко Ю.О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України / Ю. О. Ульянченко. // Державне будівництво. [Електронний ресурс]. – 2007. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_56.
9. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві (теорія, методологія, практика) / [за ред. П. Т. Саблука, Ю. Ф. Мельника, М. В. Зубця, В. Я. Месель-Веселяка]. – К., 2008. – Т. 1.

Summary. *Dairy farming state and development trends have been considered, the necessary of state support has been grounded. Dairy farming development requires qualitative transformations enabling to provide product competitiveness increasing domestic and foreign market as well as food safety. This task relating with state support strategic trends and providing market mechanisms effective functioning, integration of the agricultural sector at the global economic system.*

Foreign experience of state support for the agricultural sector enterprises has been analyzed. The experience of European countries, USA and Canada in agriculture development and competitiveness providing at agricultural enterprises in the global market point to the leading role of the state and state support in this process. State regulation of agriculture abroad - is a complex mechanism that involves the instruments of influence on farmers' income, the structure of agricultural production, agricultural and food market, the social structure of the village, cross-branch and inter-farm relations in order to create a sustainable economic, legal and social conditions for agricultural development, the needs of people for quality food at socially available prices.

The main directions of state support in dairy farming in Ukraine are studied. State support of dairy farming in Ukraine is carried out in such areas as price controls, subsidies, and subsidies for production and acquisition of resources, financial and credit support, tax incentives, specialized support for specific areas and programs.

Unfortunately, state support is not a panacea but valuable tool that promotes sustainable development of the branch. The primary task should be ensuring of rational correlation between the level of state support and market factors of competitiveness.

Keywords: *dairy farming, state regulation, state support.*